

**Prínos Druhého vatikánskeho koncilu pre biblické vedy
a jeho zužitkovanie v slovenskom prostredí**

**The Contribution of the Second Vatican Council to Biblical Studies
and Its Reception in the Slovak Context**

ANTON TYROL

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta, Košice
Teologický inštitút Spišská Kapitula

Abstract:

The deliberations of the Second Vatican Council in the field of biblical studies unfolded in a rather dramatic manner. It was first necessary to reassess the resolution of biblical questions and the orientation of biblical scholarship in the first half of the twentieth century, while also taking into account the powerful biblical movement that had developed in Europe. The outcome of the conciliar workshops was a renewed conception of the Theology of Divine Revelation and Inspiration, together with a refinement of Historical-Critical methods in exegesis, which in turn yielded more balanced conclusions.

The conciliar documents further accelerated the biblical movement and exerted a positive influence on the faithful, fostering a deeper engagement with Sacred Scripture and its interpretation.

The decades following the Council were marked by significant documents issued both by the popes and by the Pontifical Biblical Commission. The concluding part of this study evaluates the reception of the biblical message in Slovakia and outlines the principal tasks of the biblical apostolate within this context.

Keywords: theology of Divine Revelation, inspiration, historical-critical research, biblical movement, biblical apostolate, dynamic mentality of Scripture.

Úvod

Od ukončenia Druhého vatikánskeho koncilu (8. 12. 1965) ubehlo šesťdesiat rokov, je preto namieste obzrieť sa za touto dôležitou historickou kapitolou a zhodnotiť význam koncilu pre jednotlivé sektory teológie ako vedy, aj pre duchovný

život veriacich a zároveň porovnať koncilové ideály so situáciou či okolnosťami, v ktorých sa aktuálne nachádzame. Treba preto veľmi vyzdvihnúť aj iniciatívu redakcie časopisu Verba Theologica podujat' sa na túto rekapituláciu.

Prínos Druhého vatikánskeho koncilu (DVK) pre biblické vedy bol jednoznačne veľmi veľký. Ovocím koncilu je vieroučná konštitúcia *Dei Verbum*, ktorá vznikala veľmi dlho, prakticky počas prác všetkých štyroch sesíí, k čomu treba pripočítať aj všetky predchádzajúce prípravné fázy. A ak máme hodnotiť jeho prínos pre biblické vedy, je potrebné spomenúť aj tie procesy, ktoré koncil priamo naštartoval v praktickej oblasti (dokumenty Pápežskej biblickej komisie, Katolícka biblická federácia, biblické diela) a tieto pokračujú až podnes a prinášajú ovocie.

Zároveň však treba túto iniciatívu časopisu Verba Theologica hodnotiť ako odvažný čin, pretože aj v našom prostredí sa vyskytujú extrémne názory, ktoré by chceli v DVK vidieť kapitolu patriacu už do minulosti, alebo iné krídlo zas hovorí o podujatí, ktoré sa nemalo uskutočniť a súčasný pomerne rozpačitý stav živosti viery katolíkov vidí ako výsledok toho, čo sa na koncile udialo. Našou úlohou však nie je riešiť pravicovo-ľavicové či konzervatívno-liberálne extrémny, lež poukázať na dôvody zvolania a na skutočné ovocie DVK. V tejto štúdii sa zaoberáme ovocím DVK pre biblické vedy.

Zaujím o problematiku ovocia DVK šesťdesiat rokov po jeho skončení má ešte jednu dôležitú stránku a tou je viac ako polstoročný odstup od jeho ukončenia a publikovania všetkých dokumentov, ktoré predstavovali a predstavujú smerovníky pre jednotlivé sektory náboženského života Cirkvi, a to tak *ad intra*, ako aj *ad extra*. V takomto časovom odstupe je možné lepšie zhodnotiť jeho ovocie. Aj týmto faktom v biblických vedách chceme venovať pozornosť.

1. Vzdialené okolnosti pre koncilovú tému o Božom zjavení

Hlavným dôvodom preberania témy o Božom zjavení na DVK je predovšetkým vtedajší stav v teológii Zjavenia a aktuálna mentalita verejnosti. Predchádzajúce desaťročia boli totiž najmä v Európe poznačené rozmachom osvietenstva a racionalizmu. Pod ich vplyvom sa rozvinula mentalita oslavy rozumu, a preto v zornom uhle rozumu ako najvyššej „inštancie“ vierohodnosti boli komentované a posudzované aj texty Písma, ba dokonca celá vierouka a mravouka. Z dávnejšej doby v mentalite aj veriacich ľudí ostalo povedomie o oddelených zónach účinnosti Svätého písma a sviatostí. Začalo sa to v časoch reformácie, keď sa protestanti vybrali cestou akcentovania Písma a katolíci zas zdôrazňovali význam sviatostí. Protestantská regula *Sola Scriptura* predstavovala nemalý podiel na zakorenení tejto mentality v mysliach ľudí.

Pozitívnym dôvodom pre rozhodnutie koncilu venovať sa téme Svätého písma, resp. Božieho zjavenia bolo iste aj rozsiahle biblické a liturgické hnutie, ktoré našlo veľmi dobrú pôdu najmä v krajinách bývalej Rakúsko-uhorskej monarchie. Išlo o spontánne hnutie v spomenutých krajinách sledujúce najmä liturgiu a Písmo, ktoré sa stali piliermi duchovného života veriacich ľudí. Jedným z najaktívnejších protagonistov v tejto oblasti bol augustinián, páter Pius Parsch (1884 – 1954),

ktorý v medzivojnovom čase začal slúžiť sväté omše tvárou k ľudu a zakladal biblické krúžky v Rakúsku, najmä v okolí Viedne, pretože po skončení prvej svetovej vojny žil v augustiniánskom kláštore v Klosterneuburgu pri Viedni. Jeho prínos pre popularizáciu Svätého písma v Katolíckej cirkvi je nesporný. V 20. storočí tento príklon veriacich ľudí k Písmu možno považovať za jeden zo znakov čias.¹

Významnou udalosťou v poznávaní Písma bol slávny zápas medzi francúzskym kňazom Richardom Simonom (1638 – 1712) a biskupom J. – B. Bossuetom (1627 – 1704). Dialo sa to v ostatných desaťročiach 17. storočia. R. Simon sa totiž pokúšal o kritický výskum Pentateuchu. V roku 1678 vydal štúdiu s názvom *Kritické dejiny Starého zákona*. Zápas sa vtedy skončil odporúčaním Simonovi, aby s týmto badaním prestal, ale to nezahasilo rozmach kritického skúmania Písma. Výsledky Simonovho badania veľmi poslúžili kritickému prístupu k Písmu a Richard Simon je považovaný za otca biblickej kritiky. Výskum v duchu Simonových hypotéz pokračoval po vzniku L'Ecole biblique roku 1890 v Jeruzaleme. Jednou z najvýznamnejších osobností a jedným zo zakladateľov tejto školy bol dominikánsky páter M. – J. Lagrange, OP (1855 – 1938), ktorý vynikal svojím odborným, ako aj charakterovým profilom. Jeho zásluhou sa na Ecole biblique v komentároch Písma začali používať niektoré historicko-kritické postupy. Tento proces si vyžadoval veľkú dávku trpezlivosti, pretože všade vládli obavy z predčasných a unáhlených záverov v biblických vedách. Výskum v oblasti biblických vied však dostal určitú stabilizáciu v encyklike pápeža Leva XIII. *Providentissimus Deus* z roku 1893. Pápež v nej podal definíciu inšpirácie ako osobitnej charizmy danej svätopisciom,² taktiež povzbudil biblistov intenzívne študovať biblické otázky a bránil integritu Písma ako celku.

V roku 1902 bola v Ríme založená Pápežská biblická komisia a o 7 rokov neskôr Pápežský biblický inštitút (PBI), ktorý vstupoval do riešenia biblických otázok formou dekrétov. Neboli to však úradné zásahy do riešenia odborných otázok, ale treba ich vnímať skôr ako pastoračné usmernenia pre celkový duchovný život katolíckych veriacich.

Historicko-kritická metóda v tých časoch naberala obrovskú razanciu a autoritu, nebola však vyzretá a mnohé závery boli predčasné. V tejto situácii prišiel na scénu v Ríme páter Augustín Bea S.J. (1881 – 1968). Istotne sa podieľal na príprave encykliky pápeža Pia XII. *Divino afflante Spiritu* (1943). Týmto dokumentom sa stalo jasné, ktorým smerom sa budú biblické vedy uberať. Výstižne to vyjadril Maurice Gilbert S.J. slovami: „Takto je vidieť progres vykonaný počnúc od Leva XIII. Len čo tento pootvoril bránu, Pius XII. ju otvoril dokorán.“³

Ako rozhodujúci bol v encyklike označený slovný zmysel textov Písma. Ďalej to bola otázka literárnych druhov a celkovej podriadenosti Magistériu. V nadpise

¹ Výraz „signa temporum“ ako prvý v súvislosti s DVK použil pápež sv. Ján XXIII.

² Porov. Anton TYROL, *Úvod do Svätého písma*, Spišské Podhradie 2019, s. 32 – 33.

³ Maurice GILBERT, *Cinquant'anni di magistero romano sull'ermeneutica biblica. Leone XIII (1893) – Pio XII (1943)*. In: CARDINALE PIO LAGHI – Maurice GILBERT – Albert VANHOYE, *Chiesa e Sacra Scrittura. Un secolo di magistero ecclesiastico e studi biblici*, s. 30.

istého článku na web-stránke nemeckých katolíkov bolo uvedené: „Kardinal Augustin Bea: Der Großvater des Konzils.“⁴ Táto metafora hovorí mnoho o tom, čie pozície sa na DVK presadili ako rozhodujúce a boli prijaté zo strany koncilových otcov. Za pozornosť stojí aj otázka intenzívneho štúdia judaizmu, čím sa prispelo k hlbšiemu chápaniu Starého a Nového zákona s cieľom lepšieho porozumenia postojov prvých kresťanov, ktorí pochádzali z radov židovstva.⁵

2. Blízke okolnosti pre koncilovú tému o Božom zjavení

Jozef Ratzinger v komentári ku konštitúcii *Dei Verbum*⁶ uvádza tri faktory ako bezprostredné dôvody pre nové definovanie tematických okruhov Zjavenie – Tradícia – inšpirácia. Boli to: 1. Nový pohľad na fenomén Tradície, 2. Historicko-kritická exegetická metóda ako teologický problém a modernistická kríza, 3. Biblické hnutie a jeho vzťah k Písmu ako prameňu spirituality.

Prvá téma o Tradícii súvisí predovšetkým s teologickými diskusiami o dynamickej dimenzii dogiem a vôbec celého Božieho zjavenia. Dynamický prvok v nich zas súvisí so zjavnou charakteristikou modernej mentality predovšetkým v Európe 20. storočia.

Otázka kritického skúmania biblických textov už bola taká zaužívaná, že jednoducho nebolo možné nebrať ju do úvahy. Toto smerovanie v interpretácii Písma prichádzalo ako dôsledok modernistickej krízy, na ktorú už nebolo možné reagovať reštriktívne, ale sa ukázalo ako nutné dané otázky riešiť. Tu sa teda mení defenzívny postoj Magistéria na ofenzívny, čo už bolo naznačené v spomenutých stanoviskách Leva XIII. a Pia XII.

Biblické a liturgické hnutie malo už niekoľko desaťročí pred koncilom stále rastúcu tendenciu. Šíril sa spontánne a na koncile sa mu dostalo pomerne veľkej pozornosti tak v dogmatickej, ako aj v liturgickej konštitúcii.

K uvedeným dôvodom či okolnostiam vedúcim k diskusiám o Božom zjavení treba vziať do úvahy aj žiadosti cirkevných predstaviteľov a univerzít celého sveta. Mnohé z návrhov a pripomienok sa týkali Svätého písma a ústneho podania ako základných východísk v biblickej tematike. Tak sa tejto téme jednoducho musel venovať náležitý priestor.

3. Priebeh a výsledky prác na dokumente o biblických otázkach

Skôr ako sa začal koncil, začali pracovať prípravné komisie. Teologické otázky mala spracovať Prípravná teologická komisia pod vedením kardinála Afréda Ot-

⁴ <https://www.katholisch.de/artikel/19646-kardinal-augustin-bea-der-grossvater-des-konzils>. 6.6. 2025.

⁵ Pre podrobnejšie naštudovanie týchto faktov porov.: Anton TYROL – Peter OLEKŠÁK, *Geneza vzniku konštitúcie Dei Verbum*. In: Anton TYROL (zost.), *Dei Verbum. Komentár k dogmatickej konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu*, Edícia Humanitné štúdie, zv. 3, KU v Ružomberku 2003, s. 37 – 46.

⁶ Porov. Joseph RATZINGER, *Dogmatische Konstitution über die göttliche Offenbarung. Einleitung*. In: *Lexikon für Theologie und Kirche. Das zweite vatikanische Konzil II.*, Herder Freiburg 1967², s. 498 – 503.

tavianiho (1890 – 1979), ktorý v tom čase pracoval na Kongregácii pre náuku viery. Jeho sekretárom bol jezuita P. Tromp. Táto komisia pripravila návrh schémy pod názvom *De fontibus Revelationis*, pod čím sa malo rozumieť Písmo a Tradícia. Takto to bolo predložené Ústrednej prípravnej komisii v roku 1961. Schéma bola ešte prepracovaná a doplnená o viaceré pripomienky a boli v nej zredukované kapitoly zo šiestich na päť. Následne na jeseň 1962 bola schéma konštitúcie predložená na plénum koncilových otcov. Do diskusie sa prihlásila asi stovka biskupov a mnohí žiadali text prepracovať, čo sa potvrdilo aj hlasovaním.

Vtedy do práce na tomto dokumente vstúpil pápež Ján XXIII. a rozhodol, že sa schéma vráti späť Prípravnej teologickej komisii, do ktorej za spolupredseda menoval kardinála A. Beu so sekretárom Mons. J. Willebrandsom. Vtedy bol pôvodný názov konštitúcie zmenený a znel: *De divina Revelatione*. Osobitná subkomisia potom pracovala na ďalších úpravách textu až do júna 1964. Na štvrtej sesii koncilu sa opäť k schéme vyjadrili mnohí konciloví otcovia a keď boli ich pripomienky zapracované do textu, dokument bol zrelý na hlasovanie. Konštitúcia mala šesť kapitol, o každej kapitole sa hlasovalo osobitne. Napokon bola schválená aj celá konštitúcia ako celok: z 2350 hlasov bolo 2344 „za“ a len 6 hlasov bolo „proti“. Pápež Pavol VI. v ten istý deň, 18. novembra 1965, konštitúciu pod názvom *Dei Verbum* definitívne potvrdil.⁷

Výsledkom koncilových prác v oblasti biblických vied je teda vieroučná konštitúcia *Dei Verbum*. Obsahuje šesť kapitol venovaných otázkam, ktoré naznačuje ich schéma:

- I. Zjavenie
- II. Podávanie (tradovanie) Božieho zjavenia
- III. Inšpirácia Svätého písma a jeho výklad
- IV. Starý zákon
- V. Nový zákon
- VI. Sväté písmo v živote Cirkvi

Ovocie koncilu v oblasti biblickej exegézy

Keď sa v súvislosti s DVK hovorí o biblickej exegéze, vždy treba mať na prvom mieste na mysli historicko-kritickú metódu (HKM), resp. jej jednotlivé čiastkové prístupy. Táto metóda má svoj vzdialený pôvod už v bádanií Richarda Simona v 17. storočí. Naplno sa však rozvinula v racionalistických kruhoch pri diskusiách o hodnovernosti a historickej pravde biblických udalostí, autorov, faktov, údajov, tvrdení a pod. Spočiatku (v 2. polovici 19. stor.) sa formovali nezávisle na sebe rozličné prístupy k biblickým textom. Tieto možno charakterizovať ako v mnohých prípadoch unáhlené a tendenčné. Možno ich kvalifikovať ako jednoduché prístupy a v žiadnom prípade ešte nešlo o ucelenú metodológiu. Niektoré z týchto prístupov majú dokonca starobylý pôvod, preberali síce racionálne stanovené otázky, ale nikdy nemali za cieľ komentovať biblické texty s podtónom spochybňovania. Totiž otázkam jednotného autora či viacerých autorov, či otázkam prameňov alebo porovnávaní verzií sa venovala pozornosť už aj v patristike, ale vtedy nebola tak detailne rozpracovaná ako v 19. a 20. storočí.

⁷ Podrobnejší opis postupu prác je uvedený v: Stanislav POLČIN, *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I.*, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda Rím 1968, s. 155 – 156.

Približne v polovici 20. storočia sa jednotlivé kritické prístupy k biblickým textom začali sceľovať do jednotnejších prístupov k textom Písma. Tak začala dozrievať aj táto metóda do komplexného celku. V 90. rokoch 20. storočia sa už aj na teologických katedrách a fakultách vyučovala HKM zväčša v nasledujúcich krokoch:

1. kritika textu,
2. literárna kritika,
3. kritika literárnej formy,
4. kritika literárneho druhu,
5. kritika tradície/tradícií,
6. kritika redakcie/redakcií,
7. význam a výklad.⁸

Uvádzaní autori biblickej exegetickej metodológie sa odvolávajú na autorov zo 70. a 80. rokov 20. storočia (W. Geiser, W. Egger, H. Simian-Yofre). Teda HKM sa stala bežne používanou exegetickou metódou v katolíckych teologických strediskách. Z toho vyplýva, že vzhľadom na mieru zrelosti tejto metódy bol termín koncilu naplánovaný priam prozreteľnostne. Konciloví otcovia venovali tejto metóde celý 12 článok v III. kapitole konštitúcie *Dei Verbum*. V úvode tohto článku sa spomína na najvyššia interpretačná norma: „...pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopisci v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré prejavíť ich slovami“ (DV 12). Hneď za touto normou je pozitívna reč o literárnych druhoch, čo bola jedna z najhlavnejších tém či súčastí HKM. Zároveň je spomenuté aj upozornenie, že všetko treba čítať, zvažovať a vysvetľovať „...v tom istom Duchu, v ktorom bolo napísané“ (DV 12) a pokyn rešpektovať živú tradíciu celej Cirkvi a analógiu viery. Vo všetkom však má posledné slovo Cirkev, pretože aj keď exegéti prispievajú k dozrievaniu rozhodnutia Cirkvi, všetko učenie podlieha jej konečnému úsudku.

Totíž HKM už bola natoľko zrelá, že pri jej opatrnom a vyváženom používaní nevznikli pre katolícku doktrínu žiadne ťažkosti, neboli prijímané ani unáhlené závery, ktoré by sa priecili katolíckej morálke. Táto metóda bola v 2. polovici 90. rokov počas niekoľkých akademických semestrov prednášaná napr. na Teologickom inštitúte v Spišskej Kapitule, pričom nevznikli žiadne ťažkosti doktrinálneho charakteru.

V roku 1993 vydala Pápežská biblická komisia v Ríme dokument s názvom *Interpretácia Biblie v Cirkvi*.⁹ Hneď prvá kapitola dokumentu hovorí o metódach a prístupoch v interpretácii Písma, pričom iba HKM je označená ako metóda (rozumej: komplexný prístup k biblickým textom), kým všetky ostatné modely sú charakterizované ako prístupy (= čiastkové výklady len z určitého zorného uhla). Vysoká pozornosť metóde HKM, ktorej sa jej v spomínanom dokumente dostalo, potvrdzuje úvodná veta v prvej kapitole: „Historicko-kritická metóda je

⁸ Porovnaj autorov z Františkánskeho biblického inštitútu (SBF) v Jeruzaleme: Tomislav VUK, *Introduzione alla Metodologia dell'Antico Testamento*. Manuscritto per gli studenti dello SBF Gerusalemme 1993/1994 (Starý zákon); Marcello BUSCEMI, *Metodologia del Nuovo Testamento*, (ad uso privato), Gerusalemme 1995 (Nový zákon). Obidve metodológie sú koncipované na postupnosti historicko-kritického skúmania textov Písma.

⁹ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojačského Spišská Kapitula 1995.

pre vedecké štúdium významu starovekých textov nepostrádateľná.“ Text hneď pokračuje ďalej: „Všetky časti Svätého písma (tak ako aj ich zdroje), ktoré je vlastne vyjadrením «Božieho slova v ľudskom jazyku», boli napísané človekom. Kvôli tomu jeho správne porozumenie nielen pripúšťa, ale dokonca vyžaduje použitie tejto metódy.“¹⁰ Tak sa HKM vo svojej zrelej a ustálenej forme stala štandardnou exegetickou metódou aj v katolíckom prostredí. Jej používanie predpokladá dobrú zbehllosť v exegéze, v znalosti biblických jazykov, v teológii a zrelosť v úsudku. Je potrebné vyhnúť sa unáhleným a extrémnym postojom, zachovať analógiu viery a mať zmysel pre vyváženú priestoru medzi teoretickými otázkami a praktickým teologicko-spirituálnym zužitkovaním výsledkov.

Ovocie koncilu v oblasti teológie Zjavenia

Zvykne sa hovoriť, že DVK bol pastoračný a nie vieroučný koncil. Pravdou na tomto tvrdení je však iba to, že tento koncil nepriniesol v doktrínalnej oblasti žiadnu novú dogmu ani dogmatické vyhlásenie v zmysle nejakého nového článku viery. A predsa je význam tohto koncilu pre teológiu, osobitne pre biblickú teológiu, nesmierne veľký. Ide najmä o pojem Božieho zjavenia a o náuku o inšpirácii biblických textov.

V I. kapitole o Božom zjavení hneď v 2. článku konštitúcie (DV 2) sa predstavuje ukážka kontinuity DVK s Prvým vatikánskym koncilom. Hovorí sa tu o Božom sebazjavení. Konštitúcia *Dei Verbum* to vyjadruje pozoruhodným spôsobom, a síce upresnenou citáciou z 2. kapitoly dogmatickej konštitúcie o katolíckej viere *Dei Filius*.¹¹ Obidve citácie možno vzájomne porovnať.¹²

2. kapitola <i>Dei Filius</i> (Prvý vat. koncil)	čl. 2 <i>Dei Verbum</i> (Druhý vat. koncil)
Jeho múdrosti a dobrote sa však zapáčilo inou, a to nadprirodzenou cestou, zjaviť ľudskému rodu samého seba i svoje večné rozhodnutia...	Bohu sa v jeho dobrote a múdrosti páčilo zjaviť samého seba a dať poznať tajomstvo svojej vôle...
...placuisse eius sapientiae et bonitati, alia, eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare... ¹³	Placuit Deo in sua bonitate et sapientia Seipsum revelare et notum facere sacramentum voluntatis suae... ¹⁴

Jednoduché porovnanie obidvoch textov popri snahe o kontinuitu v učení obidvoch koncilov ukazuje aj jemný posun, resp. upresnenie náuky DVK o Božom zjavení. Prvým rozdielom je upresnenie poradia v učení o dôvodoch zjavenia:

¹⁰ Tamže, s. 36.

¹¹ Porov. <https://a-repko.sk/knihy/1vatikan.htm>. 14.6. 2025.

¹² Príklad je uvedený podľa: MIKOLÁŠIK, *Zjavenie v 1. kapitole dogmatickej konštitúcie II. vatikánskeho koncilu Dei Verbum*. In: TYROL (zost.), *Dei Verbum. Komentár k dogmatickej konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu*, s. 53.

¹³ https://www.vatican.va/archive/hist_councils/i-vatican-council/documents/vat-i_const_18700424_dei-filius_la.html. 14.6. 2025.

¹⁴ https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651118_dei-verbum_lt.html. 14.6. 2025.

je to Božia dobrota a múdrosť. Druhým rozdielom je upresnenie obsahu: Boh zjavil nielen svoje večné rozhodnutia, ale dal poznať tajomstvo svojej vôle. Ide tu o Boží personálny postup a navyše o to, že Boh spôsobil, aby človek mal zrejmú v otázke Božieho zjavenia. A to je viac, resp. presnejšie a lepšie vyjadrenie, než že zjavil svoje večné rozhodnutia...

V tomto duchu autori hovoria o dvoch modeloch, ktoré sa tu vystriedali: inštručno-teoretický model vo vnímaní Božieho zjavenia bol nahradený personálno-existenciálnym modelom v procese Božieho zjavenia ľuďom. Dá sa tvrdiť, že táto zmena uhla pohľadu na Božie zjavenie predstavuje podstatný prínos DVK k chápaniu Božieho zjavenia. Tento dokument, ktorý prešiel až piatimi verziami od svojej počiatočnej schémy až po definitívnu formu, je ukážkou toho, aký dramatický posun teológie bol zaznamenaný na tomto koncile. Teológ R. Fisichella hovorí o piatich elaborátoch (tal. cinque rifacimenti¹⁵), kým sa dosiahol skvelý výsledok hlasovania: 2344 hlasov „za“ a len 6 hlasov „proti“.

Táto zmena zorného uhla v chápaní Božieho zjavenia sa však nezrodila v priebehu koncilových prác, ale kryštalizovala pomaly. Značnou mierou k nej prispeli diskusie európskych teológov (K. Rahner, H.U. von Balthasar, H. de Lubac, Y. Congar) nemeckej a francúzskej jazykovej oblasti v prvej polovici 20. storočia. Témou tejto diskusie bol nový koncept Božieho zjavenia a v týchto diskusiách zainteresovaní autori dospeli k personálnemu a existenciálnemu chápaniu Zjavenia.¹⁶

Otázkam inšpirácie je venovaná III. kapitola vieroučnej konštitúcie *Dei Verbum*. Táto kapitola má 3 články (DV 11 – 13), ktoré sú zostavené tak, že starostlivo vykazujú kontinuitu s dovtedajšou doktrínou a zároveň prinášajú teologickú novosť v súlade s koncilovou náukou o charaktere Zjavenia.

DV 11 hovorí o dovtedy známych kategóriách z Tridentského koncilu (inšpirácia textov Písma, inšpirácia všetkých kníh a ich častí rovnaká) a z encykliky Leva XIII. *Providentissimus Deus* (svätopisci vyvolení Bohom, Boh ich použil). Tu koncil prináša aj novosť v tom, že svätopiscov ako nástrojových autorov podľa *Providentissimus Deus* DVK označil ako „skutočných autorov“. Tento článok hovorí aj o neomylnosti tej pravdy, „ktorú chcel mať Boh v Písme svätom zaznačenú na naše spasenie“.

DV 12 Do svojho obsahu prevzal kategórie HKM. Najskôr spomína hlavnú interpretačnú regulu, totiž pátrať po tom, čo mali inšpirovaní autori na mysli a hneď prechádza na zásadu HKM identifikovať literárne druhy. Zároveň novosťou tohto článku je tvrdenie, že „Písmo sväté treba čítať a vysvetľovať v tom istom Duchu, v ktorom bolo napísané“. Touto zásadou sa otvára perspektíva účasti interpretov aj poslucháčov na vplyve Ducha Svätého, ktorý účinkoval pri písaní a pri

¹⁵ Salvatore FISICHELLA, *La rivelazione: evento e credibilità. Corso di teologia sistematica*, EDB Bologna 1989⁴, s. 79.

¹⁶ Porov. MIKOLÁŠIK, *Zjavenie v 1. kapitole dogmatickej konštitúcie II. vatikánskeho koncilu Dei Verbum*. In: TYROL (zost.), *Dei Verbum. Komentár k dogmatickej konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu*, s. 53.

redakcii biblických textov. V závere 12. článku sa spomína aj kánonická metóda výkladu Písma, ktorú presadzoval pápež Benedikt XVI.: „nemenšiu pozornosť treba venovať i obsahu a jednote celého Písma a brať zreteľ na živú tradíciu celej Cirkvi a na analógiu viery“. Krásnym vystihnúť priestoru pre exegetov je veta: „Je úlohou exegetov pričiniť sa podľa týchto smerníc o dôkladnejšie pochopenie a vysvetľovanie Písma svätého, aby akosi na základe predchádzajúcich výskumov dozrelo rozhodnutie Cirkvi.“ Záverečná poznámka tohto článku o úsudku Cirkvi potvrdzuje dôležitosť exegetov v dynamickej perspektíve asimilácie výsledkov exegezy.

DV 13 prináša do náuky o inšpirácii Písma úplnú novosť. Tá spočíva v tom, že v prvej časti oslavuje Božiu blahosklonnosť, ktorá sa prispôsobila ľudským schopnostiam vnímania a zjavuje sa ľuďom cez Písmo. Je to myšlienka prevzatá od sv. Jána Zlatoústeho.¹⁷ Kým čl. 11 hovoril o inšpirovaných autoroch, čl. 13 obracia pozornosť na inšpirované spisy a ich inšpiráciu vysvetľuje pomocou princípu Vtelenia: „Božie slová vyjadrené ľudskými jazykmi sa pripodobnili ľudskému spôsobu hovorenia, ako keď sa svojho času Slovo večného Otca pripodobnilo ľuďom, vezmúc na seba krehké ľudské telo.“ Táto analógia inšpirácie a Vtelenia je teologicky veľmi bohatá. Rozvinul ju pápež Benedikt XVI. v exhortácii *Verbum Domini*: Ako sa Božie slovo počalo v lone Panny Márie, tak sa Písmo rodí uprostred Cirkvi; ako sa pôsobením Ducha Svätého Slovo stalo Telom, tak sa prostredníctvom toho istého Ducha Svätého Božie slovo stáva Písmom; ako sa Slovo stalo človekom bez hriechu, tak sa Božie slovo stalo Písmom bez omylu (porov. VD, 19). Mohli by sme z toho dedukovať, že ako boli Ježišovi súčasníci postavení pred úlohu vidieť Ježiša spoznať v ňom Božieho Syna, podobne aj my čítajúc Písmo máme v ňom spoznať Božie slovo. Z toho možno formulovať tvrdenie: Božie Slovo sa stalo Písmom. Podobnú logiku sleduje aj veta v DV 21: „Cirkev vždy mala v úcte Písmo sväté priam ako samo Telo Pánovo.“ V tejto vete nejde len o jednoduché prirovnávanie Písma k Telu Pánovmu, ale o určitú mieru zjednotenia. V latinskom origináli je totiž v 21. článku použitý výraz „Corpus dominicum“, a nie „Corpus Domini“. Tak sa tu ešte bližšie vysvetľuje 13. článok konštitúcie vysvetľujúci inšpiráciu na báze princípu vtelenia.

4. Biblické udalosti a oficiálne dokumenty po koncile

Podpisom a publikovaním vieroučnej konštitúcie DVK *Dei Verbum* sa biblické vedy nezastavili, ale v Katolíckej cirkvi sa práve začala mohutná ofenzíva s cieľom popularizovať Sväté písmo, šíriť lásku k Písmu a napomáhať jeho používanie a porozumenie biblického posolstva. Na realizáciu týchto cieľov bola 16. apríla 1969 založená celosvetová katolícka organizácia s názvom Svetová katolícka federácia pre biblický apoštolát. Tento názov bol v roku 1990 zjednodušený na Katolícka biblická federácia (KBF). Vznik tejto inštitúcie pripravil kardinál A. Bea, ale jej založenia sa nedožil, zomrel niekoľko mesiacov pred jej vznikom. Inštitúciu založil pápež Pavol VI. a pričlenil ju k Pápežskej rade pre napomáhanie jednoty kresťanov. KBF je činná formou regionálnych a subregionálnych centier, ktorých je celkove jedenásť po celom svete.

¹⁷ JÁN ZLATOÚSTY, Gn 3,8, PG 53,134.

V krajinách Strednej Európy sa po vzniku KBF rozšírila túžba mať národné združenia na šírenie cieľov KBF, preto aj na Slovensku v marci 1993 vzniklo Katolícke biblické dielo (KBD) so sídlom vo Svite a ihneď sa stalo plným členom KBF. V roku 2012 bolo jeho sídlo presunutá do Ružomberka, kde v priestoroch Katolíckej univerzity sídli dodnes. KBD pracuje formou projektov a ďalších iniciatív, z ktorých najznámejšie sú: kurzy lektorov, letná biblická škola, biblický víkend, publikácie, výstavy, prednášky, rozhlasové vysielania a pod.

Z oficiálnych biblických dokumentov Katolíckej cirkvi po skončení koncilu je potrebné spomenúť najmä pápežské encykliky, synody a dokumenty PBK. Sú to (podľa rokov zverejnenia, zvolania) najmä:

rok	autor	názov, téma, dokument
1993	Pápežská biblická komisia	<i>Interpretácia Biblie v Cirkvi</i>
2001	Pápežská biblická komisia	<i>Hebrejský ľud a jeho Sväté písma v kresťanskej Biblii</i>
2008	Pápežská biblická komisia	<i>Biblia a morálka</i>
2008	Benedikt XVI.	synoda biskupov <i>Božie slovo v živote a poslaní Cirkvi</i>
2010	Benedikt XVI.	posynodálna apoštolská exhortácia <i>Verbum Domini</i>
2013	pápež František	apoštolský list <i>Evangelii gaudium</i>
2014	Pápežská biblická komisia	<i>Inšpirácia a pravda Svätého písma</i>
2018	pápež František	apoštolský list <i>Gaudete et exsultate</i>
2019	pápež František	apoštolský list <i>Aperuit illis</i>
2019	Pápežská biblická komisia	<i>Čože je človek? Itinerárium biblickej antropológie</i>

V tabuľke sú uvedené len najnovšie a najznámejšie dokumenty PBK. Všetky však pokračujú v rozvíjaní koncilovej doktríny o Božom zjavení a aplikujú ju do rozmanitých oblastí cirkevného života a duchovného života veriacich primerane tej mentalite, ktorá je vlastná generáciám 20. a 21. storočia.

5. Osvojenie koncilového učenia na Slovensku a naše rezervy

Koncilovú náuku o Božom zjavení a o inšpirácii sa na Slovensku fakticky podarilo naplniť a uskutočňovať až po páde totalitného režimu v roku 1989. Dokumenty DVK v slovenčine¹⁸ boli vydané v Ríme v roku 1968, ale na Slovensko sa dostali iba v ojedinelých prípadoch pre niekoľkých jednotlivcov. Liturgická reforma sa uskutočňovala postupne formou malých krokov prostredníctvom diecéznych obežníkov v jednotlivých diecézach, ale plnou mierou sa na celom Slovensku uskutočnila až v roku 1969.

O biblických koncilových dokumentoch sa dá všeobecne povedať, že ich teologická a exegetická náuka ako celok sa dotkla Slovenska len postupne. Vieroučná konštitúcia *Dei Verbum* sa do učebných osnov dostala len v okrajovej miere v rámci introduktívnych predmetov na štúdiu teológie v kňazských seminároch. To je

¹⁸ Porov. POLČIN, *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I. – II.*, SÚSCM Rím 1968; 1970.

však iba informatívna rovina. Detailnejšie sa obsah konštitúcie *Dei Verbum* dostal do povedomia kňazov a veriacich až v poslednej dekáde minulého storočia, keď sa vrátili zo štúdií absolventi biblických fakúlt a inštitútov v zahraničí. Tam sa oboznámili s aktuálnymi exegetickými metódami a postupmi a zaviedli ich do svojich prednášok na slovenských teologických fakultách. Tak sa študenti denného aj diaľkového štúdia teológie mohli oboznámiť s historicko-kritickou metódou, kánonickým prístupom či rétorickou a naratívnou analýzou a pod.

Súčasne s týmto postupom možno sledovať aj ďalšiu líniu rozvoja biblickej formácie veriacich, a to sú biblické dokumenty, ako ich uvádza 4. bod tejto štúdie. Prakticky o všetkých biblických dokumentoch boli na Slovensku organizované konferencie alebo boli publikované články, ktoré popularizovali ich obsahy.

Pri úvahách nad asimiláciou posolstva koncilových dokumentov nemožno zabudnúť na jednu z najpodstatnejších ciest tohto procesu, a to sú biblické krúžky či iné skupiny, ktoré sa v minulosti venovali alebo aj dnes sa venujú čítaniu a meditácii Božieho slova. V minulosti boli tieto skupiny veľmi rozšírené a vykonali mnoho dobra vo formácii najmä mladých ľudí, ktorí dnes majú svoje rodiny a zachovali si hlboký zmysel pre prácu so Svätým písmom, čo môže byť dobrým základom pre intenzívny duchovný život v nich.

Osobitnú zmienku si zaslúži činnosť Katolíckeho biblického diela, ktoré bolo na Slovensku založené v marci 1993. Zriaďovacia listina jeho založenia nesie dátum 22. marca 1993.¹⁹ Dokument bol vystavený na Biskupskom úrade v Spišskej Kapitule a podpísal ho vtedajší predseda KBS Mons. František Tondra. O založenie KBD sa podstatnou mierou pričínal Mons. Ján Maga, spišský kňaz, ktorý mal veľmi dobré kontakty na sídlo stredoeurópskeho subregiónu vo Viedni-Klosterneuburgu. Ján Maga sa stal aj prvým riaditeľom KBD od začiatku existencie diela až do svojej smrti v roku 1996. Prvé aktivity KBD sa týkali najmä publikačnej činnosti. Vtedy chýbala dobrá biblická literatúra. Túto sa snažil vydávať aj druhý riaditeľ prof. Jozef Leščinský (1996 – 1999). Od 1. apríla 1999 viedol KBD ďalší riaditeľ, Mons. Anton Tyrol (1999 – 2011) a po ňom nastúpil Dr. Peter Náckačka. V týchto rokoch sa štruktúra KBD kryštalizovala a stabilizovala tak, že popri publikačných aktivitách sa rozvíjali aj ďalšie projekty: biblické prednášky, vysielania v Rádiu Lumen, časopis Sväté písmo pre každého, kurzy lektorov I. – II., biblické postavy, výstava Svätá zem, choďte a hlásajte, biblická nedeľa a mnohé iné. Tieto rozmanité aktivity KBD nie je možné nejako štatisticky merať, hoci pri niektorých projektoch sa to dá, ale to nie je cieľom tejto štúdie.

S rozvojom komunikačných technológií sa rozvíjali aj biblicko-pastoračné aktivity a rozvíjal sa tiež biblický apoštolát. Mnohí biblisti si vytvorili svoje vlastné statusy na sociálnych sieťach, výrazne zintenzívnili svoju biblicko-pastoračnú činnosť aj slovenskí verbisti, v Košiciach vzniklo vcelku veľmi aktívne Centrum pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta, ktoré rozvíja najmä ekumenickú a vzdelávaciu agendu v oblasti biblickej formácie Božieho ľudu a pod. KBD sa

¹⁹ V susedných Čechách vzniklo Katolícke biblické dielo v septembri 1993 a v Poľsku v septembri 2005.

tak dostáva do situácie, keď zostáva plným členom Katolíckej biblickej federácie a reprezentuje tak Slovensko v celosvetovej inštitúcii na šírenie biblického apoštolátu, na domácej scéne však má okrem vlastných aktivít aj určitú koordinačnú a informačnú pozíciu na poli biblického apoštolátu a biblickej pastorácie.

Naše rezervy v práci s Božím slovom

Na základe faktov uvedených v predchádzajúcich kapitolách možno konštatovať, že v oblasti teologického chápania Božieho zjavenia a hlbšieho porozumenia inšpirácie bolo na koncile urobené veľmi veľa. Prehĺbenie obidvoch pojmov je markantné a plne vyhovujúce súčasnej mentalite. Tretím faktorom v ovocí koncilu je príklon veriacich ľudí k Písmu, ktorý sa ukázal ešte pred koncilom a je potrebné v ňom jeden zo znakov čias. Teda prehĺbený pojem inšpirácie Písma, vysvetlenie pojmu Zjavenia a spontánny príklon k Písmu ako Boží impulz, to sú tri skutočnosti, ktoré hýbu dušou dnešného človeka. Na tejto báze je potrebné hodnotiť aj naše rezervy.

1. Zužitkovať skúsenosti práce s Písmom z čias totality

Generácia dnešných päťdesiatnikov a starších si ešte pamätá na časy ateistického tlaku v našej krajine. Boli to časy, keď sa smeli slúžiť iba omše v kostole a na všetko bol potrebný štátny súhlas. A predsa to boli časy, v ktorých spontánne vznikali mládežnícke skupiny, stretnutia mladých ľudí sa prakticky vždy začínali čítaním Písma a rozjímaním nad jeho posolstvom. Výtlačky Svätého písma boli tajne prenášané cez hranice najmä z Poľska alebo odinakiaľ a všeobecne tu bola pozitívna tendencia poznať Písmo a žiť podľa jeho posolstva. Vznikali mnohé rytmicke piesne ako dôsledok jeho meditácie a kontemplácie a mnoho mladých ľudí sa rozhodlo pre zasvätený život. To sa ukázalo najmä v prvých rokoch po páde totalitného režimu. Chceme veriť, že to nebola len uvoľnená energia v človeku, predtým spútaná, ktorá to spôsobila. Veríme, že to bol dôsledok skúsenosti Božej blízkosti v intenzívnej práci s Božím slovom. Opätovné vytváranie biblických krúžkov môže byť cestou aj pre stretnutie človeka s Bohom, napr. podľa modelu emauzských učeníkov, ktorým Ježiš pri výklade Písma zapálil srdcia (porov. Lk 24,13-35).

2. Poznanie Písma ako otázka svedomia

Ovocie DVK v otázkach biblického apoštolátu sa ukazuje ako veľmi pozitívne napríklad v tom, že si mnohí kresťania uvedomujú dôležitosť pravidelného čítania Svätého písma. Možno to vidieť napríklad v diskusiách s veriacimi, ktorí sa niekedy pošťaujú, že málo čítajú Písmo alebo prekvapia nejakou otázkou s biblickým kontextom a pod. Veľmi pozitívny dôsledok v tomto smere sú aj púte do Svätej zeme, pretože pútnici sa odtiaľ vracajú s pevným rozhodnutím čítať Sväté písmo, a tak si oživovať v pamäti tie miesta, po ktorých viedla ich púť. Teda pravidelná lektúra Písma je dnes súčasťou vlastnej formácie duchovného života.

3. Chápanie Písma podľa učenia DVK

Podstatnou novosťou DVK v náuke o Písmu bol akcent na jeho personálno-existenciálnu dimenziu. Znamená to taký prístup k Písmu, ktorý v ňom vníma sebazdieľajúceho sa Boha, a nie len jeho odkazy či odveké rozhodnutia. Táto

novosť by mala mobilizovať veriaceho človeka k tomu, aby Písmo chápal ako prostriedok osobného stretnutia sa s Bohom, ktorý sa človeku v Písme láskyplne prihovára. Podobne aj náuka DVK o inšpirácii osvetľuje Písmo ako Božie slovo vtelené do ľudského slova. Tento nový pohľad umožňuje chápať Písmo v jeho božsko-ľudskom rozmere. Naučiť sa toto chápať je dnes veľká úloha a vyžaduje si trpezlivú a vytrvalú formáciu Božieho ľudu.

4. Interpretácia Písma v dynamickom zmysle

Táto rezerva je nájstojčivou úlohou, ktorá nevyplyva priamo z koncilových dokumentov, ale z poznania dynamickej mentality biblických autorov a súčasne z poznania terajšej mentality ľudí 20. a 21. storočia. Z poznania celkovej mentality nášho cirkevného ohlasovania Kristovej blahozvesti a teologickej doktríny možno dedukovať, že do 20. storočia bolo evanjelium a najmä katolícka náuka ohlasovaná a vysvetľovaná skôr statickým spôsobom. V tomto duchu boli rozpracované pravdy viery, systém etiky a morálky, systém čností atď.

Ukazuje sa však, že biblická mentalita je svojou podstatou dynamická. Boží ľud Starého zákona bol ustavične na ceste a Boh putoval s ním. Tu, pravda, nejde len o opis cesty, ale o postup ľudského ducha smerom k Bohu. Človek ako jednotlivec aj ako spoločenstvo má teda dozrievať. Vždy to tak bolo, resp. malo byť. Aj ostatní pápeži, výrazní teológovia, hovorili o dynamickom charaktere Božieho zjavenia a ľudského života.²⁰ V tomto pohľade možno porozumieť aj súčasnej sekulárnej mentalite, ktorá sa kryštalizuje najmä v 20. a 21. storočí.

Tak objavujeme v obidvoch modeloch myslenia vzácny prienik, ktorý musíme dobre zužitkovať, ale pritom sa nesmieme odkloniť od pravdy evanjelia. Dynamika *exodu* sa teda musí stať paradigmou nášho ohlasovania evanjelia. Určitý čas potrvá, kým sa to dostane do mysli ľudí, ale je potrebné na tom pracovať. Preto by táto dynamika mala začať najskôr v biblických vedách a v oblasti ohlasovania.

BIBLIOGRAFIA:

BUSCEMI, Marcello, *Metodologia del Nuovo Testamento*, (ad uso privato), Jerusalem 1995

FISICHELLA, Salvatore, *La rivelazione: evento e credibilità. Corso di teologia sistematica*, EDB Bologna 1989⁴

JÁN ZLATOÚSTY, Gn 3,8, PG 53,134

LAGHI, cardinale Pio – GILBERT, Maurice – VANHOYE, Albert, *Chiesa e Sacra Scrittura. Un secolo di magistero ecclesiastico e studi biblici*

Lexikon für Theologie und Kirche. Das zweite vatikanische Konzil II., Herder Freiburg 1967²

²⁰ Porov. Sv. Ján Pavol II.: *Novo millennio ineunte*, v bode 15 hovorí o novom dynamizme náboženského života v trefom milénii kresťanstva. Pápež Benedikt XVI. tento výraz použil napr. v encyklike *Deus caritas est* na viacerých miestach (body 1, 7, 13, 28). V 13. bode hovorí: „Vtelené Logos neprijímame len statickým spôsobom, ale sme včlenení do dynamiky jeho dávania sa.“

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula 1995

POLČIN, Stanislav, *Druhý vatikánsky koncil. Dokumenty I.*, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda Rím 1968

TYROL, Anton (zost.), *Dei Verbum. Komentár k dogmatickej konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu*, Edícia Humanitné štúdie, zv. 3, KU v Ružomberku 2003

TYROL, Anton, *Úvod do Svätého písma*, Spišské Podhradie 2019

VUK, Tomislav, *Introduzione alla Metodologia dell'Antico Testamento*. Manuscripto per gli studenti dello SBF Jerusalem 1993/1994

<https://a-repko.sk/knihy/1vatican.htm>

<https://www.katholisch.de/artikel/19646-kardinal-augustin-bea-der-grossvater-des-konzils>

https://www.vatican.va/archive/hist_councils/i-vatican-council/documents/vat-i_const_18700424_dei-filius_la.html

https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651118_dei-verbum_lt.html

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/novo-millennio-ineunte>

Prof. Anton Tyrol

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta, Košice

Teologický inštitút Spišská Kapitula

053 04 Spišské Podhradie

tyrol@kapitula.sk